

La monotonicitat i la dislocació a la dreta en català

Monotonicity and right dislocation in Catalan

ALEXIS LLOBET

Universitat Autònoma de Barcelona, Espanya

alexis.llobet@uab.cat

<https://orcid.org/0000-0003-1476-8267>

JAUME SOLÀ

Universitat Autònoma de Barcelona, Espanya

jaume.sola@uab.cat

<https://orcid.org/0000-0002-7803-7888>

Citació: Llobet, Alexis i Solà, Jaume (2023). La monotonicitat i la dislocació a la dreta en català. *Ítaca. Revista de Filologia*, (14), 151-174. <https://doi.org/10.14198/itaca.24831>

Resum: L'objectiu de l'article és estudiar la relació entre la dislocació a la dreta i la monotonicitat, tant creixent com decreixent. D'entrada, hem establert que en una llengua de focus final com el català, el focus no final és emfàtic; i, a continuació, hem interpretat la dislocació a la dreta a partir de la presència o absència d'un tret: si implica contrast. Metodològicament, pel que fa a la part que estudia la monotonicitat i la dislocació, hem analitzat un conjunt ampli de casos per buscar-hi generalitzacions que relacionin la monotonicitat, la definitud i la interpretació de cancel·lar o no una pressuposició. Per valorar aquesta variació multifactorial, hem recorregut als parells mínims: revisem sistemàticament la relació entre monotonicitat i cancel·lació de pressuposició, tant quan entre la dislocació i l'antecedent hi ha contrast com quan no. Respecte dels resultats, la monotonicitat creixent sembla l'opció principal en les dislocacions a la dreta. Per exemple, hem pogut comprovar que no presenta restriccions en la definitud, mentre que la decreixent, sí. D'altra banda, en els casos en què hi ha contrast, la monotonicitat creixent pot cancel·lar pressuposicions; per contra, la decreixent no les pot cancel·lar del tot. En les situacions sense contrast, al contrari que la monotonicitat decreixent, la creixent, de vegades mitjançant la identitat, funciona amb antecedents no lingüístics, demostratius o epítets. Com a conclusions, les dades mostren clarament que la monotonicitat creixent és l'opció principal per a dislocació a la dreta tant quan hi ha contrast com quan no, com hem dit, i això ens porta a afirmar que el contrast no és el responsable

que hi hagi dislocació o no, sinó que el responsable és l'èmfasi. Si considerem l'èmfasi responsable de la monotonicitat creixent, en una relació membre/conjunt, per exemple, emfasitzar amb la dislocació a la dreta que ens falta el conjunt implica emfasitzar que ens en falta un membre; en canvi, emfasitzar dislocant a la dreta que ens falta un membre d'un conjunt no implica que ens falti tot el conjunt.

Paraules clau: monotonicitat; monotonicitat creixent; monotonicitat decreixent; dislocació a la dreta; tòpic/focus; focus no final; èmfasi; català.

Abstract: The aim of this article is to study the relationship between right dislocation and both upward and downward monotonicity. To start with, we establish that in a final focus language such as Catalan, the non-final focus is emphatic. Then we interpret right dislocation, taking into account the presence or absence of a single trait: whether right dislocation implies contrast. Methodologically, regarding the part that studies monotonicity and dislocation, we analyse a broad set of cases, looking for generalizations that link monotonicity, definiteness, and an interpretation of whether or not to cancel a presupposition. In order to assess this multi-faceted variation, we use minimal pairs to check the relationship between monotonicity and the cancellation of presupposition, both when dislocation and its antecedent are contrastive and not. With regard to the results, upward monotonicity seems to be the main option in right dislocations. For example, we find that there are no restrictions on definiteness with upward monotonicity, but with downward monotonicity we find restrictions. Then, in cases with contrast, upward monotonicity might cancel presuppositions, while downward monotonicity does not cancel them out altogether. In contrast, unlike in downward monotonicity, upward monotonicity—sometimes through identity—works with non-linguistic, demonstrative, or epithet antecedents. As for the conclusions, the data clearly shows that upward monotonicity is the main choice for right dislocation, both when there is contrast and when there is not, as we have stated. This leads us to suggest that contrast is not responsible for the presence or lack of dislocation, but emphasis is. If we consider emphasis to be responsible for upward monotonicity, in a member/set relationship, for example, emphasising with right dislocation that we lack a set means emphasising that we lack a member; however, emphasising with right dislocation that we lack a member does not imply that we lack the whole set.

Keywords: monotonicity, upward monotonicity, downward monotonicity, right dislocation, topic/focus, non-final focus, emphasis, Catalan.

Rebut: 20/03/2023, **Acceptat:** 06/05/2023

1. INTRODUCCIÓ

La dislocació a la dreta (DD) és un fenomen força habitual en llengües romàniques com el català, el francès o l'italià.¹ Aquest article es proposa analitzar la contribució de la monotonicitat, que és un concepte que regula els patrons d'inferència entre membres i conjunts o entre les parts i el tot (Brunetti, Mayol i Villalba 2020: 707), a la interpretació de la DD.

Als anys vuitanta, la DD s'assimilava a un mecanisme anomenat *afterthought*, un dels usos del qual és fer de reparació per especificar el referent d'un pronom que pot ser ambigu (Geluykens 1987). En 1, el parlant s'adona que el pronom feble pot tenir més d'un referent i hi afegeix l'*afterthought* per desambiguar-lo.

1. El Miquel va festejar amb la Maria i la Júlia i finalment s'hi va casar..., amb la Júlia.

Basant-se en dades de l'anglès i de l'hebreu, Ziv (1994) i Grosz i Ziv (1998) argumenten que la DD i els *afterthoughts* són fenòmens diferents. La DD no té la funció de reparació dels *afterthoughts*, sinó que forma part de l'organització del discurs. Birner i Ward (1998) també defensen aquesta idea.

Nosaltres donem per fet que en català les DD no són mecanismes de reparació i que difereixen molt dels *afterthoughts*, que també existeixen. Vegem-ne un exemple de cada.

2. a) El Miquel va festejar amb la Maria i amb la Júlia i al final s'hi va casar..., amb la Júlia.
b) El Miquel va festejar amb la Maria, però no s'hi va voler casar, amb ella.²

En 2a hi ha un *afterthought*: el pronom *hi* pot referir-se a la Maria o a la Júlia, de manera que el parlant hi afegeix un aclariment, normalment després d'una petita pausa, quan s'adona que la frase no és clara. En 2b no hi ha ambigüïtat possible, així que no és un *afterthought*, sinó una DD. A part, la prosòdia també distingeix la DD dels *afterthoughts*: la DD implica un to

1. Com es mostra a Villalba (2011), en castellà és molt menys habitual.

2. Hem subratllat els remes de tots els exemples.

més baix a tot el dislocat, a diferència del que passa en un *afterthought*. La tipologia dels *afterthoughts* és força més complexa del que hem caracteritzat. Per a una explicació detallada de les diferències que té amb la DD, vegeu Fernández-Sánchez (2020: 145-159).

La DD és un fenomen molt important en català (principalment parlat). No és clar per què és molt més prolífic en català (i francès i italià) que en anglès, una qüestió que no tractarem aquí. Hi poden tenir un paper els clítics com a pronoms de represa (una possibilitat que l'anglès no té).

L'article comença, en el punt 2, per resumir molt breument la història i l'estat actual de la qüestió. El punt 3 tracta de la relació entre l'èmfasi i el focus no final en llengües de focus final, en el 4 abordarem la interpretació de la DD, en el 5 analitzarem el comportament de la monotonicitat en casos de DD amb contrast i sense, el 6 elabora molt breument la connexió entre èmfasi i monotonicitat creixent i en el 7 arribarem a les conclusions.

2. REREFONS

Vallduví (1990 i 1992) va ser el primer a estudiar la DD en català. En el marc de l'embalatge informacional (Chafe 1976), va definir la contribució tant de la dislocació a l'esquerra (DE) com la de la DD. Es pot dir, de manera resumida, que va dividir la frase en focus i *ground*. El focus és la informació nova i és l'única part obligatòria de la frase, mentre que el *ground* no és potestatiu i sempre transmet «informació antiga»: allò que el parlant creu que pot estar activat en la ment del destinatari.

A més, el *ground* es divideix en enllaç i cua. En català, com que els enllaços van al començament de la frase, Vallduví assimila a les DE els subjectes preverbals. Segons ell, un enllaç dirigeix l'interlocutor a una adreça o fitxer determinat i indica al destinatari que el focus s'hi ha d'introduir (Vallduví 1992: 54 i 59). Vallduví adopta la teoria de les fitxes de Heim (1983). En 3, el locutor demana a l'interlocutor que recuperi el fitxer «el Roger» i hi afegeixi el focus «va guanyar Wimbledon».

3. —Què va fer, el Roger?
—El Roger va guanyar Wimbledon.

Per contra, la cua és un senyal que dona una instrucció sobre com s'entra el focus (Vallduví 1992: 61). Mentre que la instrucció dels enllaços només indica «recupera-afegeix» (recupera un fitxer i afegeix-hi la informació del focus), les cues alteren la naturalesa de la informació a «recupera-substitueix», una instrucció per substituir amb el focus l'espai en blanc de la seqüència *enllaç ___cua* (Vallduví 1992: 82). En 4, l'enllaç «el professor» demana a l'interlocutor que recuperi el fitxer d'aquest nom, mentre que la cua, «els exàmens», ordena a l'interlocutor substituir el buit entre «el professor» i «els exàmens» amb «va corregir».³ La DD és un constituent fora de la posició canònica, que es reprèn amb un pronom (si n'hi ha cap de disponible). Tipogràficament, se separa de la resta de la frase amb una coma.

4. El professor els va corregir, els exàmens.

La instrucció «recupera-substitueix» no implica necessàriament que el focus hagi de substituir part de la informació de l'interlocutor: la cua adreça l'interlocutor a una entrada d'una adreça determinada i indica que el focus la completa o l'altera (Vallduví 1992: 80). Nosaltres creiem, però, que «recupera-substitueix» suggereix substituir la informació, com s'il·lustra en l'exemple següent.

5. —Quan has posat els ganivets sobre la taula, t'has adonat que...
—Els he posat al calaix, els ganivets!

Aquí, «els ganivets», com a cua, fa que l'interlocutor substitueixi la informació errònia «sobre la taula» per «al calaix». Cal notar que «recupera-substitueix» no determina el contingut de la DD. En lloc de 5, podríem tenir 6 (amb un significat diferent):

6. —Quan has posat els ganivets a la taula, t'has adonat que...
—Els he posat al calaix, avui!

3. En aquest cas, substituiríem amb «va corregir» alguna informació inexacta, com «va estripar».

D'altra banda, en les oracions simples, les cues (i els enllaços) poden ser múltiples i poden aparèixer en qualsevol ordre (tot i que cada ordre podria tenir una interpretació informacional diferent).

7. a) No m'ho pots dir, a mi, això.
- b) No m'ho pots dir, això, a mi.
- c) A mi, això, no m'ho pots dir.
- d) Això, a mi, no m'ho pots dir.

La proposta de Vallduví ha estat qüestionada i actualitzada. Vallduví (1994, 596) mateix en va actualitzar uns quants punts de vista: va reconèixer que la DD es pot fer servir per canviar la polaritat i que els enllaços no cal que siguin referencials. Mayol (2007a, 217) distingeix tres tipus de DD segons la distància amb l'antecedent: reactivació de tòpic, amb un antecedent com a mínim a dues frases de la DD; continuació de tòpic, amb un antecedent en la mateixa oració de la DD o en l'anterior, i tema inferible, en què al text no hi ha antecedent directe del tòpic, que es pot inferir del context. També afirma que la DD es fa servir quan un parlant contradia una presumpció prèvia de l'altre i es refereix a la continuació de tòpic com a transmissor de contingut emocional (Mayol 2007a: 214). A més, estableix la continuació de tòpic com el cas més freqüent per a les DD i reafirma la connexió entre DD i contingut emocional (Mayol 2007b: 225 i 235).

Villalba estudia la microvariació entre el català i el castellà en quatre categories: categoria gramatical, funció gramatical, funció de discurs i distància amb l'antecedent. El seu article demostra que el català és molt més procliu que l'espanyol a la DD (en el seu estudi, més de vint vegades) (Villalba 2007: 290). També corrobora l'afirmació de Mayol que els antecedents locals (els que són a menys de dues frases de la DD) són els més comuns (Villalba 2007: 283).

Escandell-Vidal discuteix alguna de les interpretacions de Vallduví sobre la cua. No veu l'actualització com una substitució, sinó que pensa que afegeix informació parcialment conflictiva i potser inesperada, que es presenta com a més rellevant, i també afirma que es fa servir per indicar que s'ha d'emmagatzemar informació nova i sorprenent en l'etiqueta d'una entitat altament accessible o familiar (Escandell-Vidal 2009: 857 i 859).

Villalba i Mayol (2013) redefeixen la noció de *cua* en si mateixa: a més de substituir, la DD pot implicar afegir informació molt específica,

principalment relativa a la polaritat, però també a aspecte, temps o grau. Una quantitat significativa de DD inverteixen la polaritat de l'afirmació anterior, cosa que comporta negar una presumpció i/o contradir alguna part del coneixement del destinatari (Villalba i Mayol 2013: 101-103). A més, també argumenten que algunes DD no són cues i activen un referent introduït anteriorment o un d'inferible pel context. Per tant, demostren que la suposició implícita d'Escandell-Vidal que totes les DD són continuacions de tòpic no és certa i que no tots els casos coincideixen amb l'afirmació de Vallduví que la instrucció de cua dirigeix l'interlocutor a una entrada d'una adreça determinada i li indica que el focus la completa o l'altera (Villalba i Mayol 2013: 92). També destaquen que la DD afegeix un regust expressiu a continuacions de tòpic (Villalba i Mayol 2013: 98).

Brunetti, Mayol i Villalba (2020, 3) discuteixen les tres propostes més rellevants (poset, monotonicitat i pont) sobre la relació semàntica entre les dislocacions i els antecedents i les restriccions que la regulen. La més important per a nosaltres és la monotonicitat, que explicarem més endavant.

3. ÈMFASI I FOCUS NO FINAL

Com hem vist abans, segons Villalba i Mayol (2013, 92), la DD no substitueix necessàriament la informació focal, sinó que també pot substituir la polaritat, l'aspecte, el temps o el grau. A continuació en veiem una il·lustració.

8. grau: —Dient això, encara me'n sembles més, de malparit!
polaritat: —El llibre que has portat... —No l'he portat, el llibre!
temps: —El llibre que has portat... —El portaré demà, el llibre!
aspecte: —El llibre que llegies... —Ja el vaig llegir, el llibre!

No obstant això, hi ha casos que no satisfan aquestes condicions. Els exemples següents no mostren ni substitució de la informació (com deia Vallduví), ni canvi en la polaritat, l'aspecte, el temps o el grau.

9. (Dos veïns es troben al carrer sense més context)
a) —Fa bo.
a') —Fa bo, avui.

(Dues persones es miren un quadre en un museu)

b) —És bonica.

b') —És bonica, aquesta pintura!

c) —Quan aniràs a casa?

c') —Hi aniré demà.

c'') —Hi aniré demà, a casa!

Nosaltres creiem que l'única diferència entre els casos anteriors amb DD i els que no en tenen és l'èmfasi: la DD expressa èmfasi. Creiem que les frases amb DD expressen que la informació del focus és emfàtica.

Per exemple, 9a' implica una forma reforçada d'informació en comparació de 9a. En 9c'', *demà* hi és un focus emfàtic: indica al destinatari que ja ho hauria de saber. En les DD, l'orador demana més atenció que en la resposta neutra. Per tant, mentre que el focus sempre exigeix atenció, posar-hi èmfasi significa «parar encara més atenció al que és focal».

Els casos de DD en què hi ha substitució d'informació també impliquen èmfasi:

10. —Quan vagis a casa...

a) —Ja hi he anat.

b) —Ja hi he anat, a casa.

10b implica un èmfasi que no hi ha en 10a. Nosaltres creiem que qualsevol mena de DD és emfàtica, sigui quina sigui la interpretació que tingui, i que qualsevol interpretació informacional emfàtica que es pot aconseguir amb una DD també es pot aconseguir sense. L'èmfasi i la informació són components independents, com veurem més avall. Vegeu Mayol (2007b), Escandell-Vidal (2009) o Villalba i Mayol (2013) per a la idea que la DD pot implicar èmfasi. La nostra contribució és afirmar que n'implica sempre.

La primera referència sobre la DD en català que es pot relacionar amb l'èmfasi és de Mayol (2007b, 235), segons la qual es pot relacionar amb una mena de sentit de sorpresa o irritació que fa repetir el que s'acaba de dir. Escandell-Vidal (2009, 856-859) afirma que les cues poden afegir informació conflictiva i potser inesperada. Villalba i Mayol (2013, 91) assenyalen que la presència de la DD aporta un toc expressiu.

Com que tots els exemples que hem vist mostren èmfasi (o expressivitat), es pot afirmar que certes classes de DD que no es poden explicar d'una

altra manera tenen èmfasi. La vinculació de la DD a l'èmfasi no és nova, com acabem de veure. La nostra afirmació, però, va més enllà: l'èmfasi és la propietat general de la DD, fins i tot si en deriven la substitució o altres funcions.

A Llobet i Solà (2023) afirmem que la DD és un exemple de focus no final i que el focus no final és emfàtic. Això s'aplica a les llengües romàniques o a l'anglès (bàsicament, a les llengües de focus final).

En llengües de focus final com el català o l'anglès, quan el focus no és final (el català, a diferència de l'anglès, no pot canviar els accents a una posició no final), té naturalesa emfàtica:

11. a) —When you put the forks on the table, did you see...?
—I put the knives on the table.
b) —Quan vas posar les forquilles a sobre la taula...
—Hi he posat els ganivets, a sobre la taula.

En 11, el focus no final té una interpretació emfàtica, sigui mitjançant el canvi d'accent o la DD. Per tant, podem generalitzar: el focus no final és emfàtic. Aquest principi és tan important que normalment el català té DD completament «innecessàries», tret que tinguin el paper d'emfasitzar el focus, com ara 12.

12. a) No ho entenc.
b) No ho entenc, això.

Des d'un punt de vista informacional, la DD *això* és inútil: l'única base perquè hi sigui és fer el focus emfàtic. Per tant, només destaca el focus: el parlant expressa que se sorprèn de no entendre-ho. Així, hi pot haver DD en molts casos en què és completament inútil informacionalment: només té com a objectiu demanar que es pari una atenció especial al focus.

El caràcter emfàtic del focus no final que defensem aquí pot correspondre tant a l'èmfasi per contrast (13a) com a l'èmfasi per intensitat (13b)⁴ de Trotzke (2017).

4. L'èmfasi per intensitat de Trotzke (2017), 'expressió de la sorpresa del parlant davant una situació inesperada', es podria assimilar a la mirativitat, un concepte que es defineix a Peterson (2010). El nostre èmfasi també inclou l'èmfasi per

13. a) Hi aniré demà, a casa. (no avui)
 b) Fa molta calor, avui.

Per a Trotzke, en l'èmfasi per contrast (13a), el valor de veritat de la frase contrasta amb el valor de veritat de les alternatives, mentre que en l'èmfasi per intensitat (13b), el parlant expressa el seu entusiasme (positiu o negatiu) sobre el contingut del focus (en comparació amb les alternatives més probables, sobre les condicions de no-veritat). Per tant, la idea que la DD aporta èmfasi al focus es pot caracteritzar en un sistema binari, en què +emfàtic correspon a la DD. Així doncs, en Llobet i Solà (2023) vam proposar aquest esquema:

[+emfàtic +contrast]	<i>èmfasi per contrast</i> de Trotzke (2017)
—Quan has anat a casa...	—Hi aniré demà, a casa!
[+emfàtic –contrast]	<i>èmfasi per intensitat</i> de Trotzke (2017)
—Has anat a casa?	—Sí, ja hi he anat, a casa!
[–emfàtic +contrast]	focus contrastiu
—Com que has anat a casa...	—No he anat a casa, sinó a l'oficina.
[–emfàtic –contrast]	focus neutre
—Aquest matí he anat a casa.	

4. INTERPRETACIÓ DE LA DD

En Llobet i Solà (2023) hi hem esbossat una teoria sobre la interpretació de la DD en català, que ara resumim i elaborem.

a) La DD implica un focus no final, que és, com hem argumentat, emfàtic per principi.

b) Hi ha dues menes de focus emfàtic que la DD activa (poden correspondre a l'èmfasi per contrast i a l'èmfasi per intensitat de Trotzke, 2017). L'èmfasi per contrast expressa oposició en les condicions de veritat entre el parlant i l'interlocutor; l'èmfasi per intensitat només expressa emoció del parlant.

contrast, 'expressió de desacord amb la pressuposició de l'interlocutor'. Per tant, mirativitat és un subconjunt del nostre èmfasi.

c) Hem proposat dues característiques binàries, que repetim, actualitzades. [+emfàtic implica una certa actitud emocional del parlant cap al contingut del focus.]

[+emfàtic +contrast]	<i>èmfasi per contrast</i> de Trotzke (2017)
[+emfàtic –contrast]	<i>èmfasi per intensitat</i> de Trotzke (2017)
[–emfàtic +contrast]	focus contrastiu
[–emfàtic –contrast]	focus neutre

En essència [+emfàtic +contrast] (d'ara endavant, +E +C) és emfàtic i implica un contrast de les condicions de veritat amb les creences de l'interlocutor (una presumpció o una afirmació). [+emfàtic –contrast] (d'ara endavant, +E –C) només expressa l'estat emocional del parlant cap al focus. Exemplifiquem aquests dos casos en un parell mínim:

14. a) —Quan netegis el bany... —Ja l'he netejat, el bany.
b) —Has netejat el bany? —Sí, ja l'he netejat, el bany.

En 14a, el segon parlant expressa un contrast emfàtic entre la presumpció del primer (que encara ha de netejar el bany) i la seva afirmació (que ja l'ha netejat). En 14b, el segon parlant afirma emfàticament que ha netejat el bany (*èmfasi per intensitat*): o bé el segon està irritat per la pregunta del primer o bé està satisfet/content d'haver-lo netejat. L'*èmfasi per intensitat* el defineix Trotzke (2017) com l'expressió d'una situació que és menys probable, menys esperada. Pensem que la intensitat és un acte de la parla,⁵ que expressa alguna mena de sorpresa, alegria, emoció o irritació, cosa que l'acosta a una exclamació.⁶

Això vol dir que, pel que fa a la DD, hi ha dues menes de focus no final: [+E +C] i [+E –C].⁷ Tots dos són emfàtics i, per tant, expressen algun

5. Vegeu Rett (2011) per a l'afirmació que l'exclamació és un acte de la parla.

6. En català, les exclamacions generalment van amb DD:

—Quina casa que té, la Maria!

7. El rema contrastiu, com s'exemplifica a continuació, també és una mena de focus no final. Sembla compatible tant amb [+E +C] com amb [+E –C]:

—Tinc els diners a casa. —AL BANC, has de tenir els diners.

—Tens els diners al banc? —Sí, AL BANC, tinc els diners!

grau d'emoció. El valor [+E +C] implica un contrast entre les creences de l'interlocutor i les del parlant.

15. a) —Quan vagis a casa... —Ja hi he anat, a casa!

En resum, la DD sempre implica èmfasi. L'èmfasi es refereix a l'estat emocional del parlant. Pot expressar només el seu propi estat emocional ([+E -C]) o a més un contrast ([+E +C]). Cal tenir en compte, però, que el contrast ([+C]) és una característica independent de [+E], com s'il·lustra a continuació:

16. a) —Els he posat aquí. —Els havies de posar a la cuina, els plats. [+E +C]
 a) —Els he posat aquí. —Els havies de posar a la cuina. [-E +C]
 b) —Ja l'he resolt, el problema.
 b1) —No, no l'has resolt, el problema. [+E +C]
 b2) —No, no l'has resolt. [-E +C]

Tots els exemples de 16 impliquen la interacció de les mateixes condicions de veritat entre el parlant i l'interlocutor ([+contrast]), però només 16a' i 16b' expressen èmfasi. És a dir, la DD implica èmfasi, sigui [+E +C] o [+E -C]. L'orador sempre té l'opció d'expressar-ne ([+E] o [-E]): l'èmfasi denota un cert estat mental, no una conseqüència necessària del context (encara que alguns contextos poden afavorir [+E]).

En aquest sentit, èmfasi i intensitat es podrien fer servir com a equivalents: l'expressió de l'orador d'algun estat emocional o algun sentiment intens. Nosaltres farem servir *intensitat* com el grau d'èmfasi que es pot expressar amb [+E] (que es mostra prosòdicament amb el contrast del to i la intensitat de la veu i es correspon amb el grau d'emoció).

Així, [+/-E] seria una característica binària (discreta), però [+E] tindria una escala d'intensitat contínua.

Per tant, l'èmfasi és la característica comuna de tota mena de DD, tant si impliquen condicions de veritat com si no. Creiem que les condicions de veritat no s'han d'atribuir a certa classe d'èmfasi (com en l'èmfasi per contrast de Trostzke, com a categoria): els efectes de les condicions de veritat són un component independent respecte del component d'èmfasi ([+E +C], [-E +C]).

Aquí no abordarem altres possibilitats d'èmfasi que puguin sorgir sense DD. Considerem els parells següents:

17. —Ja l'he resolt, el problema.
a) —No, no l'has resolt.	[−E]
a') —No, no l'has resolt, el problema.	[+E]: DD
b) —No, no l'has resolt pas.	[+E]: partícula <i>pas</i>
b') —No, no l'has resolt pas, el problema.	[+E]: partícula <i>pas</i> , DD
c) —No, que no l'has resolt.	[+E]: negació emfàtica
c') —No, que no l'has resolt, el problema.	[+E]: negació emfàtica, DD
d) —No, que no l'has resolt pas.	[+E]: negació emfàtica,
partícula <i>pas</i>
d') —No que no l'has resolt pas, el problema.	[+E]: negació emfàtica,
partícula <i>pas</i> , DD

17a és [-èmfasi], mentre que totes les altres respostes implicarien alguna mena d'èmfasi. Les partícules focals com *pas* o la perífrasi *no que no* aporten èmfasi independentment de la DD. Tot i això, observem que la DD pot co-existir-hi i que la versió amb DD de cada parell és més emfàtica. No estem segurs si aquestes opcions són equivalents a la DD; en qualsevol cas, no abordarem aquest problema aquí.

5. MONOTONICITAT I DD

La monotonicitat⁸ és un concepte que regula els patrons d'inferència entre membre i conjunt o entre part i tot (Brunetti, Mayol i Villalba 2020: 5). Distingeix bàsicament entre monotònic decreixent (aplicable sobretot a la DE) i monotònic creixent (aplicable sobretot a la DD). La relació monotònica decreixent abasta «subconjunt de» (eina > martell) o «part de» (cos > braç); la monotonicitat creixent, «conjunt de» (màquina > eina) i «totalitat de» (braç > cos).

8. La monotonicitat sovint s'ha fet servir per caracteritzar la restricció i l'abast dels quantificadors (vegeu Barwise i Cooper 1981). Així, *cada* és monotònic decreixent respecte a la seva restricció, com s'il·lustra en *a*, i monotònic creixent respecte al seu abast, com s'il·lustra en *b*:

- a. Cada mamífer és un vertebrat => Cada os és un vertebrat
 b. Cada mamífer és un vertebrat => Cada mamífer és un animal

Ara il·lustrarem que mentre que la monotonicitat creixent i la identitat (que és consistent amb la monotonicitat creixent) no tenen restriccions en la definitud tant de l'antecedent com de la DD, la monotonicitat decreixent afavoreix els sintagmes nominals definits.

18. a1) —Vinc a buscar enciam.	—No en venem, de verdura.
a2) —Vinc a buscar l'enciam.	—No la venem, la verdura.
b1) —Que em deixes un tornavís?	—No en tinc, d'eines.
b2) —Que em deixes el tornavís?	—No les tinc, les eines.
19. a1) —Vinc a buscar verdura.	—No en venem, de verdura.
a2) —Vinc a buscar la verdura.	—No la venem, la verdura.
b1) —Que em deixes un tornavís?	—No en tinc, de tornavisos.
b2) —Que em deixes el tornavís?	—No el tinc, el tornavís.
20. a1) —Vinc a buscar verdura.	##—No en venem, d'enciam.
a2) —Vinc a buscar verdura.	##—No el venem, l'enciam.
a3) —Vinc a buscar verdura.	#—No el tenim, l'enciam.
a4) —Vinc a buscar la verdura.	##—No en venem, d'enciam.
a5) —Vinc a buscar la verdura.	#—No el venem, l'enciam.
a6) —Vinc a buscar la verdura.	#—No en tenim, d'enciam.
a7) —Vinc a buscar la verdura.	—No el tenim, l'enciam.
21. a1) —Que em deixes eines?	##—No en tinc, de tornavisos.
a2) —Que em deixes les eines?	—No en tinc, de tornavisos.
a3) —Que em deixes les eines?	—No els tinc, els tornavisos.

En 18 s'hi veuen dos exemples de monotonicitat creixent. Els casos de 19 són possibles perquè tenen una identitat monotònica creixent. 20, amb monotonicitat decreixent, no és acceptable en absolut en situacions pragmàticament neutre.⁹

9. Això no vol dir que siguin impossibles, sinó que només són possibles en un context no neutral. Per exemple, 20a1 seria acceptable en el cas que el venedor sabés que el client només compra enciam, i 21a2 es pot fer servir si el segon parlant creu que l'eina que el primer necessitarà serà el tornavís. En tots dos casos, el segon parlant dona a la DD un valor molt acostat a la identitat.

En les seccions següents, veurem que la monotonicitat creixent és la principal opció de la DD.

5.1 Monotonicitat de [+E +C]

L'opció [+E +C] sovint implica cancel·lar una pressuposició:

22. a) —Necessito un martell. —No en tinc, d'eines!
(pressuposes que tinc un martell, però no tinc ni eines)
b) —Necessito un martell. —No en tinc, de martell!
(pressuposes que tinc un martell, però no en tinc)
c) —Quan has anat a casa... —Hi aniré demà, a casa.
(pressuposes que ja he anat a casa, però hi aniré demà)
d) —El llibre que has portat... —No l'he portat, el llibre!
(pressuposes que he portat un llibre determinat, però no l'he portat)

Si cancel·lar una pressuposició ha de ser una interpretació de la DD, és comprensible que sigui monòtonica creixent. És fàcil il·lustrar que la monotonicitat decreixent no cancel·la pressuposicions completament:

23. a) —Necessito eines. —#No en tinc, de martell!
(#pressuposes que tinc eines i no tinc martells, però això no vol dir que no en pugui tenir d'altres)
b) —Tens fruita? —#No en tinc, de taronges.
(#pressuposes que tinc fruita i no tinc taronges, però això no vol dir que no en tingui d'altra, de fruita.)

Fixem-nos que la monotonicitat decreixent funciona perfectament amb la DE:

24. —Necessito eines. —De martell no en tinc.

Aquí tenim exemples de [+E +C] que no impliquen cancel·lar una pressuposició:

25. a) —He reparat la taula. —No l'has reparada, la taula.
b) —He reparat la taula escriptori. —No, no l'has reparada, la taula.

- b) —He reparat la taula. —#No, no l'has reparada, la taula escriptori.

De nou, aquests casos de [+E +C] tenen monotonicitat creixent. 25a nega l'afirmació anterior amb identitat. 25b nega l'afirmació anterior amb monotonicitat creixent i identitat, i 25b' demostra que la monotonicitat decreixent no hi és possible.

La monotonicitat creixent també es compleix en els noms propis, com a «membre» o «part de»:

26. a) —Quan vingui en Paul... —Ja han arribat, els Beatles!
 b) —Té una costella trencada. —Està ben fumut, el Pere.

Amb pronoms personals, la monotonicitat no és tan òbvia:

27. a) —Quan vagis a casa... —Ja hi hem anat, nosaltres, a casa!
 b) —Quan aneu a casa... —Ja hi he anat, jo, a casa.
 c) —Vosaltres m'heu enganyat. —No t'he enganyat, jo.

Hi ha una classe de contraexemples sistemàtics a la monotonicitat creixent amb [+E +C]:

28. a) —Ja he netejat la casa. —No l'has netejada, la cuina!
 b) —No he netejat la casa. —Prou que l'has netejada, la cuina.
 c) —Ja tinc les eines. —No el tens, el martell!
 d) —No tinc les eines. —Bé que el tens, el martell.
 e) —M'han portat els mobles. —No te l'han portat, l'armari!
 f) —No m'han portat els mobles. —Prou que te l'han portat, l'armari.

Tots impliquen un contrast de polaritat i cancel·lar una presumpció ('si heu netejat la casa, es pressuposa que heu netejat la cuina'). Veurem aquest cas en la secció 6.

5.2 Monotonicitat amb [+E -C]

La monotonicitat creixent és una propietat comprensible de la DD amb [+E +C], com hem argumentat abans. D'entrada, [+E -C] també sembla monotònic creixent:

29. a) —Han portat el moble? —Sí, ja l'han portat, el mobiliari.
a') —Han portat el mobiliari? —#Sí, ja han portat el moble.
b) —Tens el martell? —Sí, ja les tinc, les eines.
b') —Tens un martell? —En tinc moltes, d'eines.
c) —Te l'has menjada, la taronja. —?Sí, ja me l'he menjada, la fruita.
c') —Te l'has menjada, la fruita? —#Sí, ja me l'he menjada, la taronja.
d) —Tinc un gos pequinès. —No m'agraden, els gossos petits!
d') —Tinc un gos petit. —#No m'agraden, els pequinesos!
e) —He estat al Montblanc. —Jo els conec bé, els Alps.
e') —He estat als Alps. —##Jo el conec bé, el Montblanc.
f) —No he aprovat l'examen. —Jo ni m'hi he presentat, a aquest examen.
f') —No he aprovat l'examen. —#Jo ni m'hi he presentat, a l'examen de química.
g) —Tens menta? —En tinc moltes, de plantes.
g') —Tens plantes de jardí. —#En tinc molta, de menta.
h) —Has netejat la cuina? —L'he netejada tota, la casa!
h') —Has netejat la casa? —#Sí, ja l'he netejada, la cuina.

En alguns casos, tot i això, sembla que la monotonicitat creixent no la tenim disponible, i l'única opció és la identitat:

30. a) —L'has arreglat, el motor? —Sí, ja l'he arreglat, el motor!
a') —L'has arreglat, el motor? —?Sí, ja l'he arreglat, el cotxe!¹⁰
b) —Has netejat la cuina. —Sí, ja l'he netejada, la cuina.
b') —Has netejat la cuina? —#Sí, ja l'he netejada, la casa.

Sembla clar, però, que fins i tot en aquests casos la monotonicitat creixent es prefereix a la decreixent:

31. a) —L'has arreglat, el cotxe? —##Sí, ja l'he arreglat, el motor.¹¹
b) —Has de netejar la casa. —##Sí, ja l'he netejada, la cuina.
c) —Te l'has menjada, la fruita? —#Sí, ja me l'he menjada, la taronja.

10. Casos com els següents són molt més acceptables:

a) —L'has arreglat, el motor? —Sí, ja el tinc a punt, el cotxe!

a') —L'has arreglat, el cotxe? —?Sí, ja el tinc a punt, el motor.

11. Aquests casos serien gramaticals si els interlocutors haguessin parlat del motor prèviament.

Aquí en tenim possibles efectes pragmàtics: reparar un cotxe no és mai reparar cada peça del cotxe. Netejar una casa no és netejar-ho absolutament tot. Per tant, la monotonicitat com a «tot» davant «part de» es debilita.

En alguns casos, la monotonicitat no és fàcil de detectar, perquè l'antecedent no és lingüístic, cas en què l'hem d'assimilar a la identitat:

32. (com a resposta al professor)
a. No ho entenc, això.
[antecedent: el que has dit]
(com a comentari casual a un veí)
b. Fa calor, avui.
[antecedent: el context ambiental]

Tant els demostratius com els epítets es poden assimilar a la identitat, però accepten la monotonicitat creixent:

33. a1) —Ha vingut en Joan. —Ja l'he vist, aquest.
a2) —Ha vingut en Joan. —Ja els he vistos, aquests païos.
a3) —Ha vingut en Joan. —Ja l'enganxaré, aquest malparit.
a4) —Ha vingut en Joan. —Ja els enganxaré, aquests malparits.

Hi ha molts casos que no semblen monotònics. Ara bé, es pot argumentar que tenen un antecedent no lingüístic, amb el qual la DD es troba en una relació d'identitat:

34. a) —Aquest edifici és fantàstic. —És molt bo, l'arquitecte!
[antecedent: 'l'arquitecte de l'edifici']
b) —Fa estona que t'espero. —S'ha endarrerit, el tren!
[antecedent: 'el tren com a causa de l'endarreriment']
c) —He llogat un xalet als Pirineus! —Jo també les tinc programades, les vacances!
[antecedent: 'les vacances programades']
d) —Tinc un llibre de John Le Carré. —No m'interessa, ser un intel·lectual!
[antecedent: 'ser un intel·lectual és llegir Le Carré']

El que afirmem és que els casos aparents de no monotonicitat es poden reduir sempre a un antecedent no lingüístic que es pot interpretar basant-se en el context anterior. En cas contrari, la no monotonicitat seria ininterpretable:

35. —Me'n vaig a casa. —##No m'agrada, la fruita.

Els noms propis sembla que tant poden tenir monotonicitat creixent com decreixent:

36. a) —Està malalt, el Quim? —Sí, el té fotut, el fetge.
b) —Té fotut el fetge? —Sí, està molt malalt, el Quim.

En la mesura que la monotonicitat es pot aplicar als pronoms personals, els resultats no són evidentment monotònics creixents o decreixents:

37. a) —Tu m'has enganyat —?Sí, t'hem enganyat, nosaltres.

Arribem a la conclusió que la monotonicitat creixent amb [+E -C] és l'opció preferida per a la DD. En la secció següent intentarem explicar aquesta varietat de casos.

6. MONOTONICITAT CREIXENT

Hem arribat a la conclusió que la monotonicitat creixent és l'opció principal per a la DD (tant per a [+E +C] com per a [+E -E]) basant-nos en suposicions raonables sobre la interpretació de [+E +C] i [+E -E].

Ara abordarem una qüestió més fonamental. Si tant [+E +C] com [+E -C] són majoritàriament monotònics creixents, la monotonicitat creixent no es pot atribuir a [+/-C] (és una mera coincidència que tant [+C] com [-C] siguin monotònics creixents). S'ha d'atribuir a [+E], que ha de ser responsable de la monotonicitat creixent. [+E] expressa l'emoció: joia, irritació, etc.

38. a) —Necessito un martell. —No en tinc, d'eines! (monotonicitat creixent)
b) —Necessito eines. —##No en tinc, de martell! (monotonicitat decreixent)

Es podria explicar que en 38a, amb monotonicitat creixent, l'èmfasi en la falta d'eines implica l'èmfasi en la falta de martells; mentre que en 38b, amb

monotonicitat decreixent, l'èmfasi en la falta de martells no implica l'èmfasi en la falta d'eines.

En qualsevol cas, l'explicació més general no és en termes de monotonicitat creixent, que s'ha de veure com a derivada. Els casos en què la monotonicitat creixent no es manté demostren que l'explicació anterior encara és adient. Tornem a 28a:

—Ja he netejat la casa. —No l'has netejada, la cuina. (monotonicitat decreixent)

La resposta expressa un contraexemple (una excepció) a l'afirmació general «He netejat la casa». Així, podríem formular l'explicació en termes d'èmfasi: el resultat de la falta de neteja de la cuina implica l'èmfasi en la falta de neteja de la casa.

No revisarem tots els casos. Creiem, provisionalment, que l'èmfasi [+E] és una condició suficient (potser no necessària) per provocar inferències pragmàtiques sobre el significat de la DD.

7. CONCLUSIONS

En aquest article hem tractat quatre qüestions:

a) La DD fa que el focus no sigui final, i el focus no final és emfàtic per principi.¹²

b) El focus no final causat per la DD pot ser [+E +C] (contrastiu) i [+E -C] (només expressiu).

c) La DD és principalment monotònica creixent, tant per a [+E +C] com per a [+E -C], amb alguns contraexemples.

12. Dins una teoria més sofisticada, *focus no final* seria un terme descriptiu: la caracterització sintàctica d'aquest ordre de mots seria la que va proposar Villalba (2000), en la qual la sintaxi estableix una posició de focus emfàtic que precedeix una posició de tòpic no contrastiu (el tòpic característic de la DD). Samek-Ludovici (2015) fa una proposta en aquest sentit que és compatible amb la nostra teoria.

d) La característica [+E] és responsable de la monotonicitat creixent i també dels contraexemples.

Per tant, l'èmfasi ([+E]) és una característica important, no només com a acte de parla, sinó com a component informacional.

Sembla que la distinció entre [+emfàtic +contrast] i [+emfàtic –contrast] és sintàctica; a nosaltres ens ha servit per revisar els casos de DD. El que trobem crucial, però, és el tret [+E], que és el que caracteritza la DD.

Afirmem que la monotonicitat creixent és l'ocurrència més freqüent de relació entre una DD i l'antecedent, però en alguns casos n'hi ha de decreixent. D'entrada, sembla que es podria admetre que la DD és un fenomen vague que permet diverses possibilitats; ara bé, aquesta idea va en contra del fet que determinats casos de DD només permeten una opció de monotonicitat, sense variació lliure.

L'última contribució d'aquest article és pensar per què la monotonicitat creixent és l'opció principal per a la DD. Tornem a mirar-nos els exemples de 38.

- a. —Necessito un martell. —No en tinc, d'eines! (monotonicitat creixent)
b. —Necessito eines. —##No en tinc, de martell! (monotonicitat decreixent)

Hi proposem l'explicació següent:

a) (monotonicitat creixent) L'èmfasi en la falta d'eines implica l'èmfasi en la falta de martells.

b) (monotonicitat no decreixent) L'èmfasi en la falta de martells no implica l'èmfasi en la falta d'eines.

És a dir, que l'èmfasi en un conjunt/tot implica l'èmfasi en un subconjunt/part, mentre que l'èmfasi en un subconjunt/part no implica l'èmfasi en un conjunt/tot.

La intuïció d'aquest raonament sembla correcta: fins i tot si no hi calen les condicions de veritat, expressa una inferència raonable.

Hem provat d'examinar per què les inferències en 28a expliquen els casos de monotonicitat decreixent (que fan desquadrar una teoria de monotonicitat com a caracterització de la DD).

—Ja he netejat la casa. —No l'has netejada, la cuina. (monotonicitat decreixent)

La inferència de 28a es pot traduir així: l'èmfasi en la falta de neteja de la cuina implica l'èmfasi en la falta de neteja de la casa (cancel·lació de la pressuposició).

Ara, considerem que el diàleg següent, 29h', no permet la monotonicitat decreixent perquè netejar la cuina no implica l'èmfasi a netejar la casa.

—Has netejat la casa? #—Ja l'he netejada, la cuina!

No podem donar una explicació formal plenament explícita a aquests fets, però creiem que intuïtivament són clars.

39. —Tens un martell? —No en tinc, d'eines!
—Tens un martell? —No en tinc, avui!
—Tens un martell? —No en tinc, aquí!

La DD és principalment monotònica creixent perquè la monotonicitat decreixent generalment no és contrastiva.

BIBLIOGRAFIA

- BARWISE, Jon & Robin COOPER (1981): «Generalizes quantifiers and natural language», *Linguistics and Philosophy*, núm. 4, p. 159-219.
- BIRNER, Betty J. & Gregory WARD (1998): *Information status and noncanonical word order in English*, Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins.
- BRUNETTI, Lisa; MAYOL, Laia & Xavier VILLALBA (2020): «Bridging strength, monotonicity, and word order choices in Catalan», *Discourse Processes*, núm. 57(8), p. 703-724.
- CHAFE, Wallace L. (1976): «Givenness, contrastiveness, definiteness, subjects, topics, and point of view», en Charles N. LI (ed.), *Subject and topic*, New York, Academic Press, p. 25-55.
- ESCANDELL-VIDAL, Victoria (2009): «Differential object marking and topicality. The case of Balearic Catalan», *Studies in Language*, núm. 33, p. 832-885.

- FERNÁNDEZ-SÁNCHEZ, Javier (2020): *Right peripheral fragments*, Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins.
- GELUYKENS, Ronald (1987): «Tails (right-dislocations) as a repair mechanism in English conversation», en Jan NUYTS & G. de SCHUTTER (ed.), *Getting One's Word into Line*, Dordrecht, Foris, p. 119-129.
- GROSZ, Barbara; & Yael ZIV (1998): «Centering, global focus, and right dislocation», en WALKER, Marilyn; JOSHI, Aravind & Ellen PRINCE (ed.). *Centering in Discourse*, Oxford, Oxford University Press, p. 39-51.
- HEIM, Irene (1983): «File change semantics and the theory of definiteness», en BAUERLE, Rainer; SCHWARZE, Christoph & Arnim VON STECHOW (ed.). *Meaning, use, and the interpretation of language*, Berlin, Walter de Gruyter, p. 164-189.
- LLOBET, Alexis; SOLÀ, Jaume (2023): «Dislocació a la dreta en català: èmfasi», *Zeitschrift für Katalanistik*, núm. 36, p. 165-186.
- MAYOL, Laia (2007a): «Right-dislocation in Catalan. Its discourse function and counterparts in English», *Languages in Contrast*, núm. 7(2), p. 203-219.
- MAYOL, Laia (2007b): «“Ho sabíeu, això” La dislocació a la dreta en català», *Zeitschrift für Katalanistik*, núm. 20, p. 221-238.
- PETERSON, Tyler (2010): «Examining the mirative and nonliteral uses of evidentials», en
- PETERSON, Tyler & Uli SAUERLAND (ed.), *University of British Columbia Working Papers in Linguistics*, núm. 28, p. 129-159.
- RETT, Jessica (2011): «Exclamatives, degrees and speech acts», *Linguistics and Philosophy*, núm. 34, p. 411-442.
- SAMEK-LODOVICI, Vieri (2015): *The interaction of focus, givenness and prosody: A study of Italian clause structure*, Oxford, Oxford University Press.
- TROTZKE, Andreas (2017): *The grammar of emphasis: From information structure to the expressive dimension*, Berlin, De Gruyter.
- VALLDUVÍ, Enric (1992): *The informational component*, New York / London, Garland.
- VALLDUVÍ, Enric (1994): «Detachment in Catalan and information packaging», *Journal of Pragmatics*, núm. 22, p. 573-601.
- VILLALBA, Xavier (2000): *The syntax of sentence periphery*. Tesi doctoral. Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona.

- VILLALBA, Xavier (2007): «La dislocació a la dreta en català i castellà: microvariació en la interfície sintaxi/pragmàtica», *Caplletra*, núm. 42, p. 273-302.
- VILLALBA, Xavier (2011): «A quantitative comparative study of right-dislocation in Catalan and Spanish», *Journal of Pragmatics*, núm. 43, p. 1946-1961.
- VILLALBA, Xavier & Laia MAYOL (2013): «Right-dislocation in Catalan: Tails, polarity and activation», *International Review of Pragmatics*, núm. 5(1), p. 87-117. <<https://doi.org/10.1163/18773109-13050104>> [Consulta: 22-12-2022].
- ZIV, Yael (1994): «Left and right dislocations: discourse functions and anaphora», *Journal of Pragmatics*, núm. 22, p. 629-664.